

Balassi Bálint Kolozsvárt

Noha Balassi Bálint erőteljesen figyelmezteti olvasóját a költészet saját viszonyítási rendszerére (*inventio poetica*), nem zárja ki mégsem, hogy kijelentései a szöveg világán kívül is érvényesek lehetnek. Bizonyosan így van ez a Júliát utoljára említő versének kolofonjában: *Hideg levén kívül, égvén pedig belől Júlia szerelmétől, / Jó hamar lovakért járván Erdél földét nem nagy fáradság nélkül, / Ezt öszve rendelém, többé nem említvén Júliát immár versül.*¹ E hideg időben — Eckhardt Sándor szerint 1588/89 telén — valóban járhatott Erdélyben, bizonyára nem is kis fáradsággal, hiszen az öt szállító hibbei vendéglős, Uhrin Tamás három lovát veszti az úton.² E verszárlat kijelentéseivel jól harmonizál a Batthyány Ferenchez írott — egyéb okok miatt gyakorta idézett — levele: két lovát eladta egy német úrnak, s *mihent ott megadja az árát, ottan Erdélbe megyek enmagam is lovat venni esmét az pénzzel.*³ Volt annyi forrásunk, hogy ne kételkedjünk ez erdélyi utakban, ám annyi mégsem, amennyi biztonságosabb következtetésekre elegendő lett volna. Mert valójában nem ismerjük utazásainak sem idejét, sem útvonalát, Erdélyből írott levelei nincsenek, kapcsolatai tisztázatlanok.

A kolozsvári számadáskönyv 1592 nyaráról becses emlékét őrzi Balassi Bálint otlétének:

13. Augustij Jeowe Balassi Balint

uittem Biró Vram Akarattibol aiandekot neki

4 eitel bort *d 24*

4 Thiwkot *d 16*

2 Ludat *d 20*

Ket keobeol zabot varoset

14. Augusti Esmet Adatot Biró Vram neki aiandekot

4 eitel bort *d 24*

4 Thiwkot *d 16*

Egi felsal Pechieniet *d 12*

Ket keobeol zabot varoset

Biro vram ezt az Aros vramert chielekette⁴

A tények mellett — miszerint Balassi Bálint 1592. augusztus 13/14.-én Kolozsvárt járt, s a bíró ajándékaival a város vendége volt — további feltételezések sem teljesen indokolatlanok. *A tényekhez tartozik, hogy a kolozsvári főbíró ezévbén (1580 óta immár harmadszor) az a Budai Tamás ötvösmester volt, akit házasságakor terjedelmes epithalamiummal köszöntöttek.*⁵ Ugyancsak ellenőrizhető, hogy a kolozsvári eitel 1,41 liternek — azaz kb. az erdélyi kupának — felelt meg, s a kilencvenes években a város is 4–6 dénárt fizetett egy

¹ *Balassa-kódex*, Bp., 1944. 77. *Ez az Juliarol szerzett énekeknek a vége.*

² ECKHARDT Sándor, *Balassi Bálint összes művei*. II. Bp., 1955. 141. ill. 146. Az persze nem bizonyos, mikor járt Uhrin Tamással Erdélyben.

³ ECKHARDT Sándor, *Balassi Bálint összes művei*. Bp., 1951. 397. 48. sz. E levelet nem indokolatlan összefüggésbe hozni Balassi Bálint egyetlen autográf verskéziratával (*BÖM*. II. 125–127.)

⁴ Kolozsvár város levéltára, Számadáskönyvek 5/XIV. 157.

⁵ *RMNy.* 464.

eitel borért. Elgondolkoztató viszont — s csak feltételezést enged meg — az árus uraimért megcselekedett városi ajándék. Kérdésünk bizonyára a legegyszerűbb, de az analógiák miatt semmiképp sem kizárható feltételezést érvényesíti: Budai Tamás vajon nem az árus uraimékat akarta megkímélni a vendég úr violentiájától?⁶

Kiss András — Ötvös Péter

Neolatin lírai költészet a XVIII. századi Magyarországon

Wolfenbüttelbe mindig zarándokoltak magyarok.¹ Járt itt — többek között — Erdélyi János is 1844-ben. Mátyás király könyvtárának maradványai vonzották ide. „Wolfenbüttelnél leszálltam megnézni különösen a hercegi könyvtárt, mely régi kéziratokban és sajtói zsongékban (= ösnyomtatványokban, Sz. L.) első egész Németországon. Tudom, hogy e könyvtárt boldogult Petrovics [Frigyes], mint történetbúvár elég alaposan ismertette a Tudománytár valamelyik elsőbb évi folyamában, én leginkább szememnek akarék gyönyört szerezni némely, Mátyás királyunk könyvtárábólí ereklyék látásával, s akarék egyszerű-mind megfordulni ahelyen, hol Lessing, mint egykori könyvtárnok, ő a kritika Luthere, oly sokáig működött vala. Céloamat elérém; a könyvtár egyik felügyelője, Schönemann úr, megelőzőleg vala szíves irántam; s megmutata sok szép könyvet. [...]”² Így írt nyomtatásban is megjelent útleírásban, magáncélra készült naplójában pedig így: „A tárnok szíves volt mutatni tán hét Corvinianus könyvet, mik mind pompás selyembe vannak bekötve, aranykapcsokkal, pompás arany és más színezetű képekkel, figurákkal, amint a tartalom kívánta. Meglátogató e tárt Gévay [Antal] nemrég, s Petrovics [Frigyes], ki jegyzékét is adá a könyvtárban található minket érdeklő iratoknak.”³

Az a romantikus nemzedék, amelynek Erdélyi is tagja volt, már legföljebb — ritka kivételektől eltekintve — iskolai gyakorlatként ismerte a neolatin költészetet.⁴ Ha egy kicsit visszalépünk az időbe, találunk olyan magyar látogatókat, akik a wolfenbütteli könyvtárban jártak és még maguk is aktív művelői voltak a neolatin költészetnek. Például Budai Ézsaiás, a magyarországi modern klasszika-filológia megalapítója, a göttingeni Heyne tanítványa 1794-ben barátjával és diáktársával Braunschweigbe utazott, hogy fölvetesse magát a „Zur gekrönten Säule” nevű szabadkőműves páholyba. Útjukat megszakították Wolfenbüttelben, hogy megtekintsék a híres könyvtárat. Őket is nyilván elsősorban a Corvinák vonzották.⁵

Budai Ézsaiás, aki klasszikus auctor-kiadásaisal és római irodalomtörténetével lett híres később, még ismerhette az ő szülővárosától, Debrecenből, a magyarországi reformátusok központjától nem messze működött nagykarolyi piarista latin költőt, az Európa-szerte híres Hannulik János Krizosztomot. Hannulikot több európai tudós társaság választotta tagjává, így a Helmstedt városában működő is. Hannulik sűrű levelezésben állt a göttingeni Heynével és a helmstedti Henkével is.⁶ Németországi latinnyelvű lapok is hírt adtak Maximilian Julius Leopold braunschweigi és lüneburgi herceg halálára írt szép gyászódájáról, ill. részben közölték is a vers szövegét. Mikor a XVIII. századi magyarországi latin lírai költészet ismertetésébe fogunk, legmúltóbbnak találjuk azt, hogy Hannulik e versének idézésével kezdjük.

⁶ Vö. többek között a halála után (1595. július 31-én) fölvetett panaszokat = BÖM. II. 137-148.

¹ A cikk német változatát előadás formájában olvastam föl Wolfenbüttelben, a VI. Nemzetközi Neolatin Konferencián, 1985-ben.

² ERDÉLYI János, *Úti levelek, naplók*. Szerk. T. ERDÉLYI Ilona. Bp., 1985. 170-171.

³ *I.m.* 308-309.

⁴ Vö. SZÖRÉNYI László, *A latin költészet helyzete Magyarországon a XIX. században*. ItK 1985. 1-17.

⁵ BORZSÁK István, *Budai Ézsaiás és klasszika-filológiánk kezdetei*. Bp., 1955. 63.

⁶ VARGA László, *Hannulik János, a XVIII. század Horatiusa*. Debrecen, 1938. 21-22.